

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 75.052.4:27-523.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-28>

Лідія ВЕРБИЦЬКА

кандидат філологічних наук, завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська, 35, м. Львів, Україна, 79007

ORCID: 0000-0003-0329-4553

Роман ВЕЛИКИЙ

митрофорний протоієрей, Phd філософії, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації факультету психології та соціального захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська, 35, м. Львів, Україна, 79007

ORCID: 0000-0001-7554-8522

Бібліографічний опис статті: Вербицька, Л., Великий, Р. (2024). Сучасний український іконопис як відображення національної ідентичності. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 206–212, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-28>

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ІКОНОПИС ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню сучасного українського іконопису як важливого компоненту формування та збереження національної ідентичності. Актуальність дослідження зумовлена **сучасними соціально-політичними змінами**: Україна за останнє десятиліття зазнала значних соціально-політичних змін, таких як Революція Гідності та повномасштабне російське вторгнення. Ці події мають величезний вплив на національну свідомість і потребують осмислення через мистецькі форми, зокрема іконопис. Мета статті полягає в тому, щоб показати, як сучасний український іконопис не тільки зберігає традиції, але й активно відгукується на сучасні виклики, сприяючи формуванню та зміцненню національної ідентичності. Дослідження акцентує увагу на інтеграції політичних, соціальних та культурних тем у традиційні релігійні образи, що відображають історичний та сучасний контекст України. Аналізуються роботи провідних українських іконописців, які використовують іконографію для відображення ключових моментів національної історії, таких як події Майдану та зображення видатних історичних і сучасних постатей. Особливу увагу приділено творам, які портретують героїв Небесної Сотні, підкреслюючи важливість національної пам'яті та героїзму. Виявлено, що сучасний іконопис, поєднуючи сакральне і світське, сприяє формуванню усвідомленого ставлення до національної ідентичності, патріотизму та духовності. Стаття також висвітлює роль іконопису в розвитку емоційної та соціальної компетентності, формуванні критичного мислення та відповідальності за власне життя. Таким чином, сучасний український іконопис виступає не лише засобом релігійного вшанування, але й потужним інструментом національного самоусвідомлення та культурного збереження.

Ключові слова: іконопис, національна ідентичність, національна пам'ять, сакральність, традиція.

Lidiia VERBYTSKA

Candidate of Philological Sciences, Head of Ukrainian Studies and Intercultural Communication Department of the Faculty of Psychology and Social Protection, Lviv State University of Life Safety, 35 Kleparivska St., Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0003-0329-4553

Roman VELYKYI

Metropolitan Archpriest, PhD in Philosophy, Associate Professor of Ukrainian Studies and Intercultural Communication Department of the Faculty of Psychology and Social Protection, Lviv State University of Life Safety, 35 Kleparivska St., Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0001-7554-8522

To cite this article: Verbytska, L., Velykyi, R. (2024). Suchasnyi ukrainskyi ikonopys yak vido-brazhennia natsionalnoi identychnosti [Contemporary Ukrainian iconography as a reflection of national identity]. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 206–212, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-28>

CONTEMPORARY UKRAINIAN ICONOGRAPHY AS A REFLECTION OF NATIONAL IDENTITY

The article is devoted to the study of contemporary Ukrainian iconography as an important component of the formation and preservation of national identity. The relevance of the study is due to current socio-political changes: Ukraine has undergone significant socio-political changes over the past decade, such as the Revolution of Dignity and the full-scale Russian invasion. These events have a huge impact on the national consciousness and need to be comprehended through artistic forms, including iconography. The purpose of the article is to show how contemporary Ukrainian iconography not only preserves traditions but also actively responds to modern challenges, contributing to the formation and strengthening of national identity. The study emphasizes the integration of political, social, and cultural themes into traditional religious imagery that reflects the historical and contemporary context of Ukraine. It analyzes the works of leading Ukrainian iconographers who use iconography to reflect key moments in national history, such as the events of the Maidan and the depiction of prominent historical and contemporary figures. Special attention is paid to works that portray the heroes of the Heavenly Hundred, emphasizing the importance of national memory and heroism. It was found that contemporary iconography, combining the sacred and the secular, contributes to the formation of a conscious attitude towards national identity, patriotism, and spirituality. The article also highlights the role of iconography in the development of emotional and social competence, the formation of critical thinking and responsibility for one's own life. Thus, contemporary Ukrainian iconography is not only a means of religious worship, but also a powerful tool for national self-awareness and cultural preservation.

Key words: iconography, national identity, national memory, sacredness, tradition.

Постановка проблеми. Іконопис, як невід’ємна частина української культурної спадщини, посідає особливе місце у формуванні національної ідентичності. Ця художня традиція, що бере свій початок у Київській Русі, пройшла крізь століття трансформацій та змін, зберігаючи при цьому свою символічну і духовну значущість. Сучасний український іконопис не лише продовжує цю традицію, але й відображає сучасні соціально-культурні процеси. Аналіз іконопису, зокрема назв ікон з лінгвістичного погляду, надає можливості розкрити його мовні та семіотичні аспекти, які сприяють конструюванню національної ідентичності.

Український іконопис виник в епоху Київської Русі, переймаючи візантійські традиції та поступово розвиваючи власний стиль. Протягом століть іконопис став важливим елементом української православної культури, втілюючи національні релігійні та культурні цінності. Сучасний український іконопис характеризується різноманітністю стилів та технік. Художники часто звертаються до традиційних сюжетів, але водночас прагнуть відтворити сучасні ідеї та емоції, що відображається не лише в іконографії, але й у використанні кольорів, композиційних рішень та матеріалів. Всебічний аналіз сучасних ікон дозволяє зрозуміти, як через мовні засоби та символи іконописці виражають національні почуття і переконання.

Семіотичний підхід до аналізу іконопису включає вивчення знакових систем, які використовуються для передачі змісту. Кожна ікона є своєрідним текстом, що складається з візуальних знаків та символів. Ці знаки можуть мати різні значення залежно від контексту й культурних традицій. Наприклад, кольори на іконах мають символічне значення: золотий символізує божественність, червоний – мучеництво, синій – небесність тощо. Аналізуючи ці елементи, виявляємо, як сучасні іконописці використовують традиційні символи для вираження сучасних ідей.

Лінгвістичний підхід до вивчення іконопису передбачає аналіз написів на іконах, які часто супроводжують зображення святих та релігійних сцен. Ці написи можуть бути виконані на різних мовах, включаючи старослов’янську, українську та інші. Аналіз мовних особливостей написів дозволяє зрозуміти, як змінювалися уявлення про святість і духовність у різні історичні періоди. Сучасні написи на іконах часто виконані українською мовою, що підкреслює національну ідентичність та сприяє її утвердженню.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про глибокий зв’язок між українським іконописом та національною ідентичністю. Роботи вітчизняних науковців засвідчують, що іконопис виконує важливу роль у збереженні

культурної спадщини, інтеграції соціально значущих тем і формуванні національної свідомості. Стаття В. Аверкієва (Averkiiev, 2016) фокусується на зв'язку між сучасним іконописом та національною ідентичністю, висвітлюючи, як іконографічні зображення можуть підтримувати національну пам'ять і культурну спадщину. Монографія І. Гах (Hakh, 2017) присвячена впливу митрополита А. Шептицького на розвиток українського мистецтва першої половини ХХ ст. Автор аналізує, як церковне керівництво впливало на художників, сприяючи збереженню та розвитку національної культури через іконопис. Дисертація І. Дундяка (Dundiak, 2019) є ґрунтовним дослідженням, що аналізує розвиток українського церковного малярства в контексті соціально-політичних змін другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Робота підкреслює значення іконопису в збереженні національної ідентичності та релігійної спадщини. Стаття Б. Зятика (Ziatyk, 2017) досліджує впливи модернізму на стінописи львівських храмів у період з 1990 до 2015 року. Автор аналізує, як сучасні стилістичні тенденції інтегруються в традиційний іконопис, формуючи унікальний національний стиль, що відображає культурну ідентичність. Дисертація Р. Косів (Kosiv, 2019) розглядає художні особливості та іконографію церковного мистецтва, а також підкреслює вплив регіональних художніх шкіл на формування національної іконографії та їх роль у збереженні культурної ідентичності. Стаття Т. Лесіва (Lesiv, 2019) розглядає естетичні та соціальні аспекти сучасного українського іконопису. Автор досліджує, як сучасні іконописці інтегрують соціально значущі теми у свої твори, сприяючи тим самим формуванню національної ідентичності й суспільної свідомості. Стаття Р. Одрехівського (Odrekhivskiy, 2014) аналізує історію, а також художні особливості іконостасів Галичини в ХІХ – першій половині ХХ ст. Дослідження демонструє, як іконостаси відображають національну і релігійну ідентичність, поєднуючи традиційні та новаторські елементи. Монографія М. Приймича (Pryimych, 2017) є детальним дослідженням церковного малярства Закарпаття. Автор аналізує впливи народної традиції, візантійської канонічності та західноєвропейського мистецтва на формування регіональної іконографії, яка є важливою частиною національної

культурної спадщини. Стаття О. Рудак (Rudak, 2014) досліджує сучасне монументальне церковне малярство, зокрема, як у церкві архистратига Михаїла зображені історичні постаті та як сучасні художники інтегрують національно значущі образи у свої роботи, сприяючи збереженню історичної пам'яті.

Дослідження демонструють, як художники різних епох використовують традиційні та інноваційні підходи для відображення національної ідентичності через іконографію. Однак недостатньо розглянутим залишається сучасний український іконопис в аспекті відображення національної ідентичності, що визначило тему цієї статті.

Мета статті полягає в тому, щоб показати, як сучасний український іконопис не лише зберігає традиції, але й активно відгукується на сучасні виклики, сприяючи формуванню та зміцненню національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний український іконопис є важливим засобом національної самоідентифікації. Ікони, створені українськими художниками, часто відображають історичні події, національних героїв та культурні символи, що є важливими для українського народу. Такі зображення допомагають формувати колективну пам'ять і національну свідомість. Філологічний аналіз цих творів дозволяє виявити, як через мовні та семіотичні засоби іконописці висловлюють національні ідеї й цінності.

Якщо розглядати цю тему в історичному контексті, то зв'язок між сакральним і світським в іконографії проявляється дуже чітко. З появою християнства в Римській імперії іконографія слугувала не тільки релігійним, а й політичним цілям. Доказом цього є те, що часто у візантійському мистецтві імператорська родина була зображена на стінах храму. Паралельні лінії, проведені візантійцями між владою імперії на землі та владою Всевишнього на небесах, були відтворені в іконографії. Крім того, «організація і декорування імператорських покоїв і церков з композиційної та художньо-образної точки зору були практично ідентичними» (Bayet, Naugen, Wagner, 2009 : 88).

Поєднання сакральних і світських елементів в іконографії продовжувало розвиватися поза межами Візантійської імперії навіть після її розпаду. Зокрема, на українських територіях яскра-

вим прикладом цього є фресковий ансамбль сходової башти Софії Київської, де зображено типові світські сцени з життя візантійської аристократії, зокрема сцени полювання, бенкетів, церковних вистав тощо (Putsko, 2010). Ще одним красномовним прикладом є численні ікони XVII–XVIII ст., звані в мистецтвознавчій літературі «Козацькі Покрови», на яких поруч зі святими зображені гетьмани, старійшина козаків (Putsko, 2010 : 639).

Варто зазначити, що в сучасному українському церковному живописі світські теми виражені всебічно та часто мають політичний і соціальний підтекст. Розкриття таких тем можна побачити у фресках храмів, як-от композиція, виконана Ю. Буцманюком в церкві Христа Чоловіколюбця у Жовкві. У куполах храму іконописець зобразив сцени «Берестейської Унії» та «Покрови». Композиції Ю. Буцманюка наповнені релігійним значенням для греко-католицької церкви, а також політичними постатями в історії України. У нижній частині першої композиції представлені православні українські ієрархи разом з Богданом Хмельницьким, Петром Дорошенком, Іваном Мазепою та Петром Сагайдачним. На іконі також зображений неперсоніфікований соціальний клас – селяни та козаки. Крім того, в нижній частині ікони «Покров» художник помістив персоніфікованого суспільно-політичного діяча Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки. Можна розглядати портрети Михайла Грушевського, Павла Скоропадського, Симона Петлюри, Костя Левицького, Василя Панейка та ін. (Butsmaniuk, 2006 : 115).

О. Якимова у своїй дисертації описує композицію «Покрова» в храмі Різдва Богородиці в місті Угневі, виконану Дам'яном Горняткевичем, на якій «серед українських святих зображені сучасники художника, селяни та міщани, а також релігійні та громадсько-політичні лідери: король Данило, Іван Мазепа, Тарас Шевченко, Маркіян Шашкевич, Дмитро Вітовський, митрополит Андрей Шептицький та ін.» (Iakymova, 2017 : 152).

Зображення громадсько-політичних діячів на іконах є важливою тенденцією сучасного українського іконопису, яка відображає національну ідентичність. Наприклад, у роботі Романа Василика «Покрова Пресвятої Бого-

родиці» серед святих зображено політичних, громадських та релігійних лідерів, таких як князь Ярослав Мудрий, гетьмани Іван Мазепа та Богдан Хмельницький, Михайло Грушевський та владика УГКЦ. Ця тенденція ілюструє інтеграцію національної історії та її видатних постатей в сакральне мистецтво, що підкреслює значення цих фігур у формуванні української національної самосвідомості.

Сучасні іконописи, що зображують трагічні події на Майдані Незалежності взимку 2013–2014 років, віддзеркалюють актуальні суспільно-політичні зміни, а також їхній вплив на колективну пам'ять. Ікони із зображеннями Небесної Сотні та подій Майдану, інтегровані в історичний контекст держави, з'являються в українських храмах, зокрема, сакральна композиція «Покрова Пресвятої Богородиці» Б. Ткачика, розташована в каплиці меморіального комплексу поблизу Бережан. Автор описує свою ікону такими словами: «Починаючи з княжих часів, у композиції зображені: князь Володимир і княгиня Ольга, далі – козаччина, січові стрільці, боротьба повстанців ОУН-УПА, протистояння свавіллю влади героїв Небесної сотні, сучасна війна з сепаратистами та москвітами на сході України» (Averkiiev, 2016).

Ці ікони виконують функцію збереження та трансляції національної пам'яті, а також формування спільної ідентичності через сакральні зображення сучасних історичних подій.

Реакцією на події Майдану є робота Б. Новицького під назвою «Небесна сотня» у формі рівностороннього хреста, де зображені портрети 108 героїв, які загинули на Майдані. Така робота є яскравим прикладом відображення національної ідентичності через сакральне мистецтво, де трагічні події сучасної історії знаходять своє відображення у традиційній іконографії, підкреслюючи важливість національної пам'яті та героїзму.

Політична і соціальна тематика виразно представлена також у розписах М. Гаврилів в церкві Св. Архистратига Михаїла в с. Верині (Миколаївський район Львівської області). Серед біблійних і християнських тем художника виокремлюється композиція, яка відтворює події Майдану. На іконі «Явлення Христа народу» майже всі образи мають портретні риси наших сучасників. Зокрема, в образі Івана Хрестителя зображено українського музиканта

Андрія Кузьменка (Скрябіна), оточеного священнослужителями, монахами та мирянами.

Зазначені мистецькі твори демонструють, як сучасний український іконопис адаптується до актуальних суспільно-політичних подій, інтегруючи їх у традиційні релігійні форми. Такий підхід не тільки зберігає, але й розвиває національну ідентичність, актуалізуючи історичні та сучасні події у свідомості народу через сакральне мистецтво.

Сучасний український іконопис сприяє розвитку емоційної та соціальної компетентності, формуванню критичного мислення і відповідальності за власне життя через такі ключові механізми, як емоційний вплив, соціальна взаємодія, критичне мислення, ідентифікація з національною культурою, поведінкові моделі. Ікони, що відображають події національної історії, викликають у глядачів сильні емоційні реакції, що сприяє глибшому розумінню та переживанню історичних подій (Ryymush, 2017 : 75). Іконопис, який включає зображення сучасних громадських і політичних діячів, а також сцени з колективного життя, сприяє усвідомленню важливості соціальної взаємодії та колективної відповідальності, допомагаючи українцям краще розуміти роль кожного індивіда в суспільстві. Водночас включення в іконографію актуальних суспільно-політичних тем спонукає до аналізу і рефлексії щодо подій і постатей, зображених на іконах.

До того ж ікони, що інтегрують національні символи та героїв, сприяють глибшому усвідомленню ідентичності та національної приналежності, підвищуючи відповідальність за збереження та розвиток національної культури та традицій. Відтворення на іконах образів історичних героїв і сучасників, які демонструють мужність, відданість та моральні якості, слугує прикладом для наслідування, стимулюючи українців до відповідальної поведінки у власному житті.

Таким чином, сучасний український іконопис виконує не лише естетичну й релігійну функцію, але й активно впливає на формування емоційної, соціальної та інтелектуальної компетентності громадян, сприяючи їхньому усвідомленню ставленню до власної ролі в суспільстві.

Дослідження засвідчує, що в українському іконописі, що відображає сучасні суспільно-

політичні події, найчастіше трапляються композиції з назвами «Небесна сотня» та «Покрова» або «Покрова Пресвятої Богородиці». «Небесна сотня» символізує групу героїв, які загинули під час подій Євромайдану 2013–2014 років в Україні. Семантично назва поєднує релігійний аспект («небесна», що асоціюється з небесним царством, святістю) і військово-патріотичний («сотня», яка апелює до козацьких традицій, а також вказує на кількість загиблих).

«Покрова Пресвятої Богородиці» семантично означає захист та опіку Божої Матері над вірянами. Це традиційний український релігійний образ, який зображує Богородицю, що покриває своїм омофором людей. Зображення Богородиці з політичними та громадськими діячами вказує на їхню значущість і духовну підтримку з боку релігії.

Назви цих композицій та елементи їх виконання містять патріотичну лексику і символіку, що відображає національний дух і героїзм. Використання релігійної термінології та іконографічних символів разом з національною і політичною лексикою створює багатошаровий сенс.

Аналіз сучасних іконописів «Небесна сотня» та «Покрова Пресвятої Богородиці» демонструє, як через іконографію відображаються ключові аспекти національної ідентичності. Іконопис не лише увіковічує важливі історичні події та особистості, але й сприяє формуванню колективної пам'яті, підтримці моральних цінностей та розвитку емоційної та соціальної компетентності. Таким чином, сучасний український іконопис стає важливим інструментом для підтримки національної свідомості та ідентичності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасний український іконопис є багатошаровим явищем, яке поєднує в собі традиційні та сучасні елементи. Аналізуючи мовні й семіотичні аспекти іконопису, виявляємо, як ці твори мистецтва сприяють формуванню національної ідентичності. Ікони не лише відображають релігійні та культурні цінності, але й відіграють важливу роль у конструюванні колективної пам'яті та національної свідомості українського народу. На основі аналізу сучасних ікон, таких як «Небесна сотня» та «Покрова Пресвятої Богородиці», було виявлено кілька важливих аспектів.

По-перше, сучасний український іконопис демонструє гармонійне поєднання сакральних та світських елементів, що відображає багатогранність національної ідентичності. Використання постатей історичних і сучасних політичних, громадських та культурних діячів у релігійних контекстах підкреслює їх значущість для українського народу. По-друге: сучасні ікони вписуються в ширший дискур-

сивний контекст, який включає національні та релігійні наративи. Вони слугують засобом комунікації між поколіннями, зміцнюючи національну ідентичність і забезпечуючи безперервність культурних традицій.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в дослідженні іконопису учасників бойових дій, які відображають власне сприйняття повномасштабного російського вторгнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аверкієв В. Меморіальна каплиця на горі Лисоня розписана... іконами. Теребовля – це твоє місто: інформаційний ресурс. 8 червня 2016. URL: <http://terebovlya.org.ua/news/memorialna-kaplycja-na-hori-lysonja-rozpysana-ikonamy/>
2. Буцманюк Юліан. Стінопис Жовківської церкви Христа Чоловіколюбця: альбом / упоряд. І. Гах, О. Сидор. Львів: Місіонер, 2006. 152 с.
3. Гах І. Епоха Митрополита. Українське образотворче мистецтво першої половини ХХ століття: Великому Митрополитові присвячується. Львів: Манускрипт-Львів, 2017. 192 с.
4. Дундяк І. Українське церковне малярство другої половини ХХ – початку ХХІ століття (особливості функціонування, збереження та відродження): дис. ... д-ра мистецтвознавства: 26.00.01 / ПНУ ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2019. 484 с.
5. Зятюк Б. Відображення стилістики модернізму у стінописах храмів Львова 1990–2015 рр. *Народознавчі зошити*. 2017. № 5(137). С. 1181–1189.
6. Косів Р. Церковне мистецтво риботицького осередку 1670–1760-х років: майстри, іконографія, художні особливості: дис. ... д-ра мистецтвознавства: 17.00.05 / Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2019. 474 с.
7. Лесів Т. Естетичний та соціальний вимір сучасного іконопису. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. Вип. 3. С. 377–381.
8. Одрехівський Р. Іконостаси в Галичині в ХІХ – першій половині ХХ ст.: історія та художні особливості. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2014. Вип. 33. С. 282–291.
9. Приймич М. Церковне професійне малярство Закарпаття другої половини ХVІІІ – першої половини ХХ ст.: народна традиція, візантійська канонічність та впливи західноєвропейського мистецтва: монографія. Ужгород: Карпати, 2017. 507 с.
10. Пуцко В. Іконопис. Історія українського мистецтва: у 5 т. / голов. ред. Г. Скрипник. Київ: [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України], 2010. Т. 2: Мистецтво середніх віків. С. 637–653.
11. Рудак О. Зображення історичних осіб у сучасному монументальному церковному малярстві України. Церква архистратига Михаїла в селі Верин на Львівщині. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. 2014. № 3. С. 273–278.
12. Якимова О. Образ Людини у монументальному мистецтві Східної Галичини першої третини ХХ ст.: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05 / Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2017. 364 с.
13. Bayet C., Haugen A., Wagner J. Byzantine Art. New York, USA: Parkstone International, 2009. 200 p.

REFERENCES:

1. Averkiiev, V. (2016). Memorialna kaplytsia na hori Lysonia rozpysana... ikonamy [Memorial chapel on Mount Lysonia is painted with... icons.]. Terebovlya – tse tvoie misto: informatsiinyi resurs. URL: <http://terebovlya.org.ua/news/memorialna-kaplycja-na-hori-lysonja-rozpysana-ikonamy/> [in Ukrainian].
2. Butsmaniuk, Yulian (2006). Stinopys Zhovkivskoi tserkvy Khrysta Cholovikoliubtsia: albom [The mural of the Zhovkva Church of Christ the Man: an album] / uporiad. I. Hakh, O. Sydor. Lviv: Misioner [in Ukrainian].
3. Hakh, I. (2017). Epokha Mytropolyta. Ukrainske obrazotvorche mystetstvo pershoi polovyny KhKh stolittia: Velykomu Mytropolytovi prysviachuietsia [The Age of the Metropolitan. Ukrainian fine art of the first half of the twentieth century: Dedicated to the Great Metropolitan]. Lviv: Manuskrypt-Lviv [in Ukrainian].
4. Dundiak, I. (2019). Ukrainske tserkovne maliarstvo druhoi polovyny KhKh – pochatku KhKhI stolittia (osoblyvosti funktsionuvannia, zberezhennta ta vidrodzhennia): dys. ... d-ra mystetstvosnavstva: 26.00.01 [Ukrainian church painting of the second half of the twentieth – early twenty-first century (features of functioning, preservation and revival): PhD in Art History: 26.00.01] / PNU im. V. Stefanyka. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

5. Ziatyk, B. (2017). Vidobrazhennia stylistyky modernizmu u stinopysakh khramiv Lvova 1990–2015 rr [Reflection of the style of modernism in the murals of churches in Lviv in 1990–2015]. *Narodoznavchi zoshyty*, 5(137), 1181–1189 [in Ukrainian].
6. Kosiv, R. (2019). Tserkovne mystetstvo rybotytskoho oseredku 1670–1760-kh rokiv: maistry, ikonohrafia, khudozhni osoblyvosti: dys. ... d-ra mystetstvosnavstva: 17.00.05 [Church art of the Ryboty center of 1670–1760s: masters, iconography, artistic features: PhD thesis: 17.00.05] / Lvivska natsionalna akademiia mystetstv. Lviv [in Ukrainian].
7. Lesiv, T. (2019). Estetychnyi ta sotsialnyi vymir suchasnoho ikonopysu [Aesthetic and social dimension of modern iconography]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 3, 377–381 [in Ukrainian].
8. Odrekhivskyyi, R. (2014). Ikonostasy v Halychyni v KhIKh – pershii polovyni KhKh st.: istoriia ta khudozhni osoblyvosti [Iconostases in Galicia in the Nineteenth and First Half of the Twentieth Century: History and Artistic Features]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*, 33, 282–291 [in Ukrainian].
9. Pryimych, M. (2017). Tserkovne profesiine maliarstvo Zakarpattia druhoi polovyny XVIII – pershoi polovyny XX st.: narodna tradytsiia, vizantiiska kanonichnist ta vplyvy zakhidnoievropeiskoho mystetstva [Church professional painting of Transcarpathia in the second half of the XVIII – first half of the XX century: folk tradition, Byzantine canonicity and influences of Western European art]. Uzhhorod: Karpaty [in Ukrainian].
10. Putsko, V. (2010). Ikonopys. Istoriia ukrainskoho mystetstva: u 5 t. [Iconography. History of Ukrainian art: in 5 vols.] / holov. red. H. Skrypnyk. Kyiv: [IMFE im. M. T. Rylskoho NAN Ukrainy], 2010. T. 2: Mystetstvo serednikh vikiv, 637–653 [in Ukrainian].
11. Rudak, O. (2014). Zobrazhennia istorychnykh osib u suchasnomu monumentalnomu tserkovnomu maliarstvi Ukrainy. Tserkva arkhystratyha Mykhaila v seli Velyn na Lvivshchyni [Images of historical figures in modern monumental church painting of Ukraine]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Mystetstvosnavstvo*, 3, 273–278 [in Ukrainian].
12. Iakymova, O. (2017). Obraz Liudyny u monumentalnomu mystetstvi Skhidnoi Halychyny pershoi tretyny KhKh st.: dys. ... kand. mystetstvosnavstva: 17.00.05 [The Image of Man in the Monumental Art of Eastern Galicia of the First Third of the Twentieth Century: Candidate of Arts: 17.00.05] / Lvivska natsionalna akademiia mystetstv. Lviv [in Ukrainian].
13. Bayet, C., Haugen, A., Wagner, J. (2009). *Byzantine Art*. New York, USA: Parkstone International [in English].